

Instructional Media

Somchow Netprasert

The article defines the term "Instructional Media" and discusses factors related to effective selection of instructional media (IM) : the effectiveness of IM, the selection and the production of IM.

The article also describes types, planning, and application of lecture hand-outs.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สื่อการสอน

ชนิดเอกสารประกอบคำบรรยายแนวใหม่

สมเชาว์ เนตรประเสริฐ*

การผลิตเอกสารประกอบการบรรยาย

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ค้องมีตัวกลางเชื่อมระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน นั่นคือสิ่งที่เรียกกันว่า "สื่อการสอน" แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป ได้มีคำใหม่เข้ามาแทนที่ (ทั้งที่ฟังแล้วไม่อาจแสดงความหมายได้ชัดเจนเท่าคำเดิม แต่ก็พยายามใช้กัน) นั่นคือคำว่า "เทคโนโลยีการศึกษา" แล้วก็ให้คำจำกัดความที่คล้ายหรือให้สอดคล้องกับคำว่าสื่อการสอน แต่ที่มีความหมายกว้างกว่า

เมื่อมีการใช้คำว่าเทคโนโลยีการศึกษาขึ้นในขณะนี้ ผู้เขียนเองให้รู้สึกเป็นห่วงอย่างยิ่งที่คนทั่วไปกำลังสับสนกับความเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ทันสมัย ซึ่งก็คงเป็นเพราะคำว่าเทคโนโลยีนั้นเอง เนื่องจากอุปกรณ์ทั้งหลายนั้นล้วนใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เช่น วิดีโอเทป คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งมักจะพบว่า ความคิดเหล่านั้นเป็นเพียงการรับรู้ในคำของทฤษฎีเสียเป็นส่วนใหญ่ มิได้คำนึงไปถึงว่าจะนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อการสอนอย่างไร เพียงแต่มองเห็นว่าเมื่อนำไปใช้แล้วจะเกิดความตื่นตัวตื่นตัวมากกว่า บางครั้งก็นำไปใช้อย่างขาดความเข้าใจถึงประสิทธิภาพในตัวสื่อเหล่านั้น ซึ่งถ้าขณะกำลังก้าวนี้ ระยะเวลาทั่วไปมิใช่เฉพาะในวงการศึกษาเท่านั้น ดังเช่นที่ศาสตราจารย์

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง การตรวจคนไข้ของแพทย์ในโรงพยาบาลเอกชนสมัยใหม่ที่ใช้เครื่องมืออุปกรณ์การแพทย์ตรวจคนไข้เสียมากมาย ทั้งที่หากได้พัฒนาประสบการณ์ของตนเองขึ้นอีกสักเล็กน้อย ก็สามารถตรวจคนไข้ด้วยวิธีธรรมดา ๆ ได้

ฉะนั้น จึงขอย้ำ ณ โอกาสนี้เพื่อให้เข้าใจตรงกันว่าในบทความนี้คำว่าเทคโนโลยีการศึกษามีได้หมายถึงแค่เพียงของใหม่เท่านั้น ของเก่า ๆ (ตามที่เข้าใจ) ที่ใช้เป็นสื่อการสอนอย่างได้ผลก็ถือว่าเป็นเทคโนโลยีการศึกษาได้เหมือนกัน เพราะเทคโนโลยีการศึกษาเป็นเรื่องของวิธีการ ถ้าหากเข้าใจตรงกันแล้ว จะขอใช้คำว่าสื่อการสอนต่อไป

จะเห็นได้ว่าสื่อการสอนนั้น ไม่ว่าจะเก่าหรือใหม่ก็สามารถเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนได้ทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าจะถูกเลือกมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์หรือไม่ การเลือกใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพน่าจะได้พิจารณาองค์ประกอบบางอย่างพร้อมกันไปด้วย จึงขอแบ่งออกเป็น 3 ประการดังนี้

1. ประสิทธิภาพของสื่อการสอน
2. การเลือกสื่อการสอน
3. การผลิตสื่อการสอน

* สมเชาว์ เนตรประเสริฐ, ค.ม., รองศาสตราจารย์ อารทวิหาโศภนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ประสิทธิภาพของสื่อการสอน

ทั้งได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า สื่อการสอนมีหลายอย่าง แต่ละอย่างมีประสิทธิภาพในการเผยแพร่แตกต่างกัน เช่น สื่อการสอนที่เป็นตัวอักษร สามารถสื่อความหมายได้ในระดับหนึ่ง และมีความเป็นนามธรรมค่อนข้างสูง แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกับรูปภาพ จะเห็นว่ารูปภาพสามารถให้ความเข้าใจได้สูงกว่าตัวอักษรมาก ทั้งคำกล่าวที่ว่า “รูปภาพ 1 ภาพ มีค่ามากกว่าตัวอักษรเป็นพันคำ” ในขณะที่เดียวกันถ้าหากให้ดูรูปภาพเพียงอย่างเดียวบางครั้งก็ไม่สามารถทำความเข้าใจตรงกันได้ครบถ้วน ดังภาพที่เห็น คนจะตีความไปได้ต่าง ๆ แม้ว่าจะเป็นรูปธรรมแล้วก็ตาม แต่เมื่อเติมข้อความว่า “ปวดท้อง” ลงไป ทั้งตัวอักษรและภาพก็จะบูรณาการกันให้เข้าใจได้ว่า รูปภาพคนกุมท้องนั้น หมายความว่า ปวดท้อง แทนที่จะคิดว่า “หิวข้าว” หรือ “คลื่นไส้” เป็นต้น

สื่อการสอนที่เป็นเรื่องราว ถ้าใช้สไลด์ประกอบกับคำบรรยาย หรือใช้เทปเสียงด้วยก็จะช่วยให้ได้บรรยากาศของเรื่อง และหากมีการใช้เสียงประกอบเพิ่มเข้าไปอีก ผู้ฟังก็จะซาบซึ้งในบรรยากาศของเรื่องราวได้ชัดเจน เพราะเสียงและภาพจะสื่อความหมายเชื่อมโยงหากันให้มีความต่อเนื่องจริงจังได้ดี อีกประการหนึ่ง สไลด์สามารถดึงเอาธรรมชาติที่น่าเชื่อถือสมจริง ภาพสไลด์เป็นภาพนิ่งขนาดใหญ่ สามารถดูรายละเอียดได้ดี แต่ถ้าเมื่อไรต้องการแสดงเคลื่อนไหวด้วยภาพยนตร์

หรือโทรทัศน์ ก็ย่อมมีประสิทธิภาพเหนือกว่าสไลด์ที่เป็นภาพนิ่งแน่นอน และยังมีปัจจุบันเครื่องฉายภาพยนตร์หรือเทปโทรทัศน์สามารถแช่ภาพ (Freeze) ได้ด้วยแล้วยังทำให้ผู้ชมติดตามความเคลื่อนไหวได้ทุกชั้นตอน

สำหรับสื่อการสอนที่เป็นระบบ เช่น ชุดการสอน บทเรียนโปรแกรม ย่อมเหมาะจะเป็นสื่อสำหรับการศึกษาตามเอกัตภาพได้ เป็นต้น

2. การเลือกใช้สื่อการสอน

เราทราบแล้วว่าสื่อการสอนแต่ละชนิดมีประสิทธิภาพในตัวของมันเอง แต่เมื่อถึงขั้นนำสื่อไปใช้ บางครั้งก็ไม่สามารถได้ประสิทธิภาพตามที่อยู่ในตัวสื่อนั้นเสมอไป เพราะผู้ใช้ขาดประสบการณ์ทำให้เลือกใช้ได้ไม่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ช่วงเวลา และวิธีการเรียนรู้ ซึ่งประเด็นความเข้าใจไม่ถ่องแท้ นั้น ย่อมเป็นผลเสียต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ฉะนั้น การเลือกใช้สื่อการสอนต้องพิจารณาตามความเหมาะสมของสภาพการณ์และเนื้อหา บางคนอาจมองว่าการเลือกใช้สื่อการสอนจะต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้ฟัง เพราะผู้ฟังนั้นวัยวุฒิก็ดี คุณวุฒิก็ดี หากมีความแตกต่างกัน การรับรู้ในเรื่องราวก็จะแตกต่างกันด้วย เช่น เด็กกับผู้ใหญ่ ต้องเลือกใช้สื่อต่างกัน บางคนอาจคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อ เพราะสื่อที่ใช้ถ้าวัตถุประสงค์ต่างกันสื่อก็ต้องต่างกัน เช่น สื่อนำเข้าสู่บทเรียนย่อมต่างจากสื่อเสนอเนื้อหา เป็นต้น

3. การผลิตสื่อการสอน

จากกรณีศึกษาค้นสื่อการสอนได้พบว่า ผู้สอนเห็นความสำคัญของสื่อการสอนต่อการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้เรียน แต่เมื่อศึกษาค้นปัญหาการผลิตก็พบว่า แม้จะเห็นคุณค่าแต่ก็ไม่อาจผลิตขึ้นใช้ได้เนื่องจากมีปัญหาค้นการผลิต และเมื่อผลิตขึ้นไม่ได้ การนำไปใช้ก็เลยต้องระงับไปด้วย ปัญหาในการผลิตสื่อการสอนมีหลายประการ อาทิเช่น

1. ขาดความรู้ในการผลิต
2. ขาดประสบการณ์ในการผลิต
3. ขาดวัสดุในการผลิต
4. ไม่มีงบประมาณ
5. ไม่มีเวลาในการผลิต
6. ขาดบุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวก

อย่างไรก็ตามปัญหาเหล่านี้ก็อาจจะแก้ไขได้ ถ้าหากผู้ผลิตเองจะได้ทำความเข้าใจกับชนิดของสื่อการสอน และเลือกผลิตในส่วนที่มีความง่าย (แทนการผลิตสื่อที่มีความซับซ้อน) ซึ่งสื่อเหล่านั้น บางชนิดก็สามารถเพิ่มคุณค่าการเรียนรู้ได้ดี ฉะนั้นหากได้ให้เวลาในการพิจารณาอย่างลึกซึ้งในการเลือกผลิตสื่อ ก็คงจะสามารถผลิตสื่อไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งได้แน่นอน

ณ โอกาสนี้ขอเสนอการผลิตสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่สามารถผลิตได้โดยง่ายและมีกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมได้มากพอสมควรที่เกี่ยวข้อง และผู้เขียนเชื่อว่าบางท่านก็ได้ผลิตขึ้นมาใช้บ้างแล้ว ฉะนั้นหากบทความนี้จะประโยชน์แก่ท่านก็โปรดได้ติดตามต่อไป

การผลิตเอกสารประกอบการบรรยาย

การบรรยายเป็นวิธีการสื่อความหมายหรือการเรียนการสอนที่มนุษย์เราใช้กันมานานนับแต่โบราณกาล เพราะสามารถสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ได้ตามความต้องการของผู้บรรยาย และสามารถทำได้กับคนจำนวนมากในเวลาเดียวกัน อีกทั้งเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้บรรยายสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อถ่ายทอดออกไปตามต้องการ โดยไม่ต้องใช้กระบวนการมากมายด้วย แต่อย่างไรก็ดีถ้าหากผู้เรียนมีจำนวนมากก็อาจมีปัญหาในการฟังเสียงบรรยาย คุณข้อความหรือภาพไม่ชัดเจน ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ยากจะนำมากล่าว ณ ที่นี้ได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็น

ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะการถ่ายทอดเนื้อหาสาระกันแต่ละครั้ง ผู้บรรยายมิได้หวังว่าตนเองจะบรรยายให้สาระนั้น ๆ หมดไปตามเวลาที่กำหนด หากแต่หวังว่าผู้เรียนได้รับรู้อย่างเข้าใจ แม้จะมีได้ทั้งหมดแต่ก็มักจะให้ได้รับมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งขยนี้ผู้สอนหรือผู้บรรยายทุกคนก็คงจะยอมรับ เพราะฉะนั้นใครก็ตามที่จะเป็นผู้บรรยายต้องเตรียมตัวในเรื่องนี้เป็นพิเศษ เพื่อให้มีการใช้สื่อการสอนและการบรรยายได้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนดไว้และเกิดการเรียนรู้ตามต้องการ

สำหรับแนวทางในการปฏิบัติจริง ขณะที่ผู้บรรยายดำเนินการอยู่นั้น เรื่องของบรรยากาศในการรับฟังมีส่วนเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการเรียนรู้เป็นอย่างมาก ซึ่งในทางจิตวิทยาก็ยอมรับกันว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้ ต้องการอิสระ และต้องการความเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา ไม่ต้องการความจำเจ ซึ่งในลักษณะของการบรรยายมีบรรยากาศที่เรียบ ๆ เป็นส่วนใหญ่อยู่แล้ว จึงมักจะทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย และถ้าสภาพการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใด การรับรู้ของผู้ฟังก็จะลดลงหรือบางคนอาจจะบิ่การรับรู้เสียเลยก็เคย บางครั้งที่ผู้ฟังแสดงกิริยาปฏิเสธที่จะรับรู้ต่อหน้าต่อตาผู้บรรยายเสียด้วยซ้ำ ส่วนกิริยาที่เสมือนว่ายอมรับ ก็มิอาจจะยืนยันได้ตามกิริยาที่แสดงว่ายอมรับ ทั้งนี้เพราะประสาทสัมผัสสามารถเลือกที่จะรับรู้อะไรก็ได้ตามที่เขาต้องการ เช่น อาจจะเลือกดูอะไรก็ได้ แม้จะมีการขยับก้มให้หูแต่คนจะไม่ดูตามนั้นก็ได้อ อย่างที่เราเคยได้เห็นมาแล้วเช่น "คน ๆ หนึ่งกำลังกำลังมองดูของอย่างหนึ่งอยู่ เมื่อถามว่าเห็นของนั้นหรือไม่ ก็ตอบได้ว่าเห็น แต่เมื่อถามว่าเห็นอะไร เขาตอบหน้าตาเฉยว่า 'ไม่รู้'" ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะเขาเพียงรู้สึกว่ามีของเท่านั้น เราลองคิดดูเองก็แล้วกันว่า ถ้าเราเป็นผู้สอนแล้ว ผู้เรียนเกิดปฏิกริยาเช่นนั้น จะเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้การสร้าง

บรรยากาศให้ผู้ฟังมีความกระฉับกระเฉงจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บรรยายด้วย สิ่งที่จะช่วยในเรื่องนี้ได้ นอกจากเทคนิคลีลาของผู้สอนหรือวิทยากรเองแล้ว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก็นับเป็นสิ่งที่น่าพิจารณานำมาใช้สร้างบรรยากาศการรับรู้ที่ดี กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นโดยทั่วไปแล้วก็จะมีความสัมพันธ์กัน อย่างแน่นอนกับตัวสื่อการสอน ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงกิจกรรมก็หมายถึงสื่อการสอนด้วย กิจกรรมอย่างหนึ่งที่สามารถใช้ประกอบการบรรยายแล้วทำให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมด้วยได้แก่ การใช้ **เอกสารคำบรรยาย**

เอกสารประกอบคำบรรยาย

... เป็นสิ่งพิมพ์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบการบรรยายในสาระแต่ละเรื่อง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. **เอกสารคำบรรยาย (Sheet)** เป็นเอกสารประเภทที่เป็นเนื้อหาสาระแนวเดียวกับสิ่งที่กำลังบรรยาย ซึ่งอาจมีความสมบูรณ์ หรือค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งช่วงเวลาในการแจกจ่ายแก่ผู้ฟังนั้น วิทยากรอาจจะแจกให้ก่อน ระหว่างหรือหลังการบรรยายก็ได้แต่ความประสงค์ของวิทยากรผู้บรรยาย ซึ่งแต่ละคนก็จะมีเหตุผลของตนเองแตกต่างกันไป ไม่อาจจะระบุได้ว่าแบบใดถูกหรือผิด เอกสารคำบรรยายแบบนี้ยังมีผู้นิยมทำกัน เพราะสะดวกในการเตรียมจัดทำ และผู้เรียนหรือผู้ฟังก็ยอมรับ เพราะเอกสารเหล่านี้อาจจะใช้เป็นสิ่งอ้างอิง ทบทวนในภายหลังได้ แต่ก็มีบางคนให้ข้อสังเกตว่าเอกสารคำบรรยายที่แจกนี้มีส่วนทำให้ผู้ฟังลดความสนใจในการฟังการบรรยายไปเพราะรู้ว่า เนื้อหาในเอกสารแล้ว

2. **เอกสารกึ่งโปรแกรม (Work sheet)** เป็นเอกสารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมบรรยาย ซึ่งจะถูกกำหนดไว้ในแผนการสอน เอกสาร

ประเภทนี้จะไม่สมบูรณ์ตลอดเรื่อง เพราะจัดไว้ให้เป็นกิจกรรมที่ผู้บรรยายและผู้ฟังจะต้องร่วมกันทำให้สมบูรณ์ขึ้น โดยทำเป็นช่วง ๆ ของการบรรยาย เมื่อครบขั้นตอนแล้วเนื้อหาของเอกสารก็จะสมบูรณ์ และเอกสารชนิดนี้จะเป็นเอกสารที่นำเสนอในรายละเอียดต่อไป

เอกสารกึ่งโปรแกรมนี้ อาจคัดมาจากเอกสารคำสอน หรือจากเอกสารประกอบคำบรรยายประเภทสาระเดียวกับคำบรรยายก็ได้ แต่ในการผลิตขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์เฉพาะตอน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกิจกรรมสลับกับการบรรยายเป็นช่วงไป ผู้ผลิตจะต้องระลึกเสมอว่าเอกสารนี้ มิใช่เป็นเพียงแบบฝึกหัด แต่ถือว่าเป็น **สื่อการสอนประเภทกิจกรรม** หลักการสำคัญก็คือกิจกรรมจะเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนบรรยากาศของการฟังให้แตกต่างกันไป แต่การเรียนรู้ยังคงดำเนินต่อไปโดยไม่ขาดตอน กิจกรรมที่ใช้กับเอกสารกึ่งโปรแกรมนี้ เช่น การให้ผู้ฟังปรึกษาหารือกันเป็นกลุ่มย่อยเป็นคู่ ๆ หรือแม้แต่การศึกษาเอกสารเฉพาะตนเองก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าเนื้อหาอันมีลักษณะใด และเท่าที่พบ นอกเหนือจากด้านเนื้อหาสาระแล้ว การใช้กิจกรรมกลุ่มเป็นการสร้างบรรยากาศได้ดี เพราะสมาชิกในกลุ่มได้มีโอกาสพูดคุยกันบ้าง และหากในการพูดคุยกันนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังบรรยายมากเท่าใดก็ยิ่งได้ประโยชน์มากขึ้นเท่านั้น เพราะการพูดคุยปรึกษาหารือกับสมาชิกในกลุ่มย่อมได้แสดงออกซึ่งความรู้ และประสบการณ์ให้แก่กัน เปรียบได้กับว่า ทุกคนต่างก็เป็นวิทยากรให้แก่กัน และถ้าท่านเป็นวิทยากรและมีความเชื่อมาดังตรงนี้แล้ว **“ท่านยังจะยืนยันว่า ท่านจะต้องเป็นวิทยากรพูดเสียเองทุกเรื่องอยู่อีกหรือ”** บางท่านอาจคิดแย้งว่า ความรู้ของผู้เรียนแต่ละคนอาจไม่มากพอที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้นั้น ก็คงจะแก้ไขไปได้โดยการให้ตัวแทนรายงานผลต่อที่ประชุมแล้ววิทยากรก็จะเพิ่มเติมแก้ไขให้สมบูรณ์ การมีส่วนร่วม

กิจกรรมกันนี้ หากไม่มีเอกสารเป็นแนวทางอาจเกิดความสับสน จึงควรมีการวางแผนใช้เอกสารทั้งโปรแกรมนี้ให้รัดกุม ทั้งนี้ การที่ผู้ฟังได้มีส่วนร่วมอย่างกระฉับกระเฉงนั้น จะช่วยลดความล่าช้าในการนั่งฟังเฉย ๆ เป็นอันมาก และยังได้ฝึกฝนความกล้าในการแสดงออกต่อชุมชนได้อีกด้วย

การวางแผน

คงได้กล่าวมาแล้วว่า การผลิตเอกสารประกอบการบรรยาย จะต้องมีการวางแผนให้สอดคล้องกับกำหนดแผนการสอน โดยให้ความสำคัญของเอกสารประกอบการบรรยายนี้ มีฐานะเป็น "สื่อการสอน" ทั้งนี้ เพื่อให้สัมพันธ์กับเนื้อหาและเวลาที่ใช้ในการบรรยาย การวางแผนชั้นนี้ควรคำนึงว่า เอกสารประกอบนี้จะ เป็นสื่อกิจกรรม ฉะนั้นการผลิตก็ควรจะให้มีความแตกต่างไปด้วย เช่น กิจกรรมหนึ่งให้เป็นการเติมข้อความหลังจากมีการปรึกษาหารือกันแล้ว ซึ่งอาจใช้เวลาประมาณ 5 นาที ฉะนั้นส่วนที่เป็นเนื้อหาที่จะต้อง มีเพียงเล็กน้อย และจัดให้มีประเด็นอภิปรายกันได้ด้วย หรือจะเป็นการใช้ "กรณีศึกษา" ใช้เวลา 15-20 นาที มีเอกสารสำหรับศึกษา มีประเด็นสำหรับการอภิปราย และในบางโอกาสอาจมีค่าเฉลยไว้เป็นชุด ๆ ด้วย

การวางแผนผลิตและใช้เอกสารประกอบการบรรยายนั้น แท้จริงจะต้องคำนึงถึงจำนวนผู้ฟัง ความรู้ และประสบการณ์ เช่นเดียวกับการผลิตสื่อการสอนอื่นๆ เพื่อจะเลือกกิจกรรมได้เหมาะสมนั่นเอง โดยทั่วไปการเสนอเนื้อหาจะมีขั้นตอน 3 ชั้น โดยกำหนดความสำคัญ และเวลาในการเสนอตามความคิดของผู้เขียนดังนี้

1. ชั้นนำ ความสำคัญและเวลาในการเสนอ 10 %
2. ชั้นเนื้อหา ความสำคัญและเวลาในการเสนอ 50 %
3. ชั้นสรุป ความสำคัญและเวลาในการเสนอ 10 %

ชั้นเนื้อหาเป็นชั้นที่มีความสำคัญยิ่งที่ผู้บรรยายจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ฟัง และเมื่อเป็นการใช้เอกสารประกอบการบรรยาย จึงเป็นหน้าที่ของผู้บรรยายจะต้องตัดสินใจว่า แต่ละหัวเรื่องย่อยๆ ควรมีกิจกรรมอย่างไร ใช้เวลานานเท่าใด แต่จากการสังเกตในฐานะผู้บรรยายพบว่าในช่วงแรกของการบรรยาย แม้ผู้ฟังจะนั่งฟังเฉย ๆ ก็ไม่มีปัญหา เพราะทั้งผู้บรรยายและผู้ฟังต่างก็มีบรรยากาศใหม่ยังตื่นตัวอยู่ จึงไม่เกิดผลเสียแก่การบรรยายแต่อย่างใด ฉะนั้นในชั้นนำอย่างนี้จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแยกผู้ฟังจากผู้บรรยายในช่วงเวลานี้ หลังจากชั้นตอนนี้ไปแล้ว จะเป็นช่วงเวลาในการเสนอเนื้อหา ซึ่งจะใช้เวลาต่อเนื่องกันไปและเป็นช่วงที่จะต้อง มีกิจกรรมเข้าช่วย แต่ก็ไม่จำเป็นต้องทำติดต่อกันไปตลอดเวลา (อาจทำให้ศรัทธาทรหมความหมายไป) แต่การจะกำหนดไว้ ณ เวลาใดนั้นก็จะต้องมีการวางแผน ซึ่งโดยปกติผู้ที่ เป็นวิทยากรแต่ละคนก็มักจะมีองค์ประกอบของแผนที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะประกอบด้วย

1. หัวเรื่อง
2. แนวคิด
3. วัตถุประสงค์
4. กิจกรรม
5. สื่อการสอน
6. ประเมินผล

สำหรับการใช้เอกสาร (สื่อการสอน) และกิจกรรม มีความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งจัดว่าเป็นส่วนสำคัญที่ต้องให้ความละเอียดเป็นพิเศษ ดังตัวอย่าง

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั้นนำ สนทนาทักทาย

ชั้นบรรยาย

1. การบรรยายประกอบแผ่นใส เรื่อง "ความสำคัญของการสื่อความหมาย"

2. กรณีศึกษา “ปัญหาการสื่อความหมาย” (เอกสารหมายเลข 1)
3. ชมเทปโทรทัศน์ เรื่อง “สื่อการสอนกับประสิทธิภาพในการสื่อความหมาย” แล้วประกอบกิจกรรม (เอกสารหมายเลข 2)
4. บรรยายประกอบแผ่นใส “หลักการสื่อความหมาย”

ขั้นสรุป ร่วมกันสรุปและรายงาน

จะเห็นได้ว่าเอกสารประกอบการบรรยาย จะปรากฏอยู่ในแผนการสอนข้อ 2 และข้อ 3 และแม้จะเป็นการใช้เอกสารเช่นเดียวกัน แต่กิจกรรมก็แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์

ตัวอย่างเอกสารหมายเลข 1 (แนบมาท้ายนี้)

ตัวอย่างเอกสารหมายเลข 2 (แนบมาท้ายนี้)

เอกสารกึ่งโปรแกรมนี้แท้จริงก็มีผู้ทำขึ้นใช้ แต่จุดมุ่งหมายในการใช้มักจะถือเป็นตัวแบบฝึกหัด ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้บรรยายหรือผู้สอนก็จะใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลไป และประเด็นนี้จะทำให้ประสิทธิภาพของเอกสารชิ้นนั้นลดลงไปมากทีเดียว เพราะเอกสารหากใช้เป็นสื่อกิจกรรมก็จะเป็นเครื่องมือในการเสนอเนื้อหา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการเรียนการสอน และเป็นตัวแปรสำคัญในการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนให้กระฉับกระเฉงขึ้น สุดท้ายก็ยังเป็นเครื่องมือในการประเมินผลการสอนนั้นด้วย

เอกสารหมายเลข 1 เป็นเอกสารที่ทุกคนจะต้องศึกษาคือกรณีศึกษาที่เป็นประเด็นกว้าง ๆ ใช้เวลาศึกษาเนื้อหาประมาณ 5 นาที ท้ายเอกสารจะมีประเด็นให้อภิปรายกลุ่มย่อย แล้วใช้เวลาทำกิจกรรมนี้อีกประมาณ 10-15 นาที (แล้วแต่เรื่อง)

เอกสารหมายเลข 2 เป็นเอกสารที่ใช้ร่วมกับเทปโทรทัศน์ในหัวข้อเรื่อง “สื่อการสอนกับประสิทธิภาพของการสื่อความหมาย” แล้วให้มีกิจกรรมในลักษณะที่มีส่วนประกอบของกิจกรรมหลายขั้นตอน และบางกิจกรรมมีความสัมพันธ์กัน เช่น กิจกรรมที่ 2 ต้องใช้ข้อมูลจากกิจกรรมที่ 1 เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงอยากจะขออ้าให้ท่านได้ลองพิจารณาอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะได้นำเอกสารกึ่งโปรแกรมไปใช้ประโยชน์ ตัวอย่างที่เสนอมานี้ ฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น ท่านผู้สอนอาจพิจารณาสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น ก็ย่อมจะเป็นสิทธิของท่านเองและขอได้โปรดสังเกตความเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนของท่านด้วย คงจะเป็นข้อมูลในการพัฒนาเอกสารนี้ต่อไป

เอกสารหมายเลข 1

มนุษย์เราเมื่อตัดเรื่องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพต่อการแก้ปัญหาออกเสียแล้ว คุณค่าของคนเราก็จะลดลงไปอย่างน่าใจหายเลยทีเดียว ดังนั้นเราจึงพยายามทำให้ตนเองหรือผู้อื่นได้เรียนรู้ไว้มาก เพื่อพัฒนาและเพิ่มคุณค่าให้แก่ตนเอง ก็จะเห็นได้จากสภาพของสังคมในขณะนี้ที่ต่างนิยมยกย่องคนที่มีความรู้และคนที่มีประสิทธิภาพสูง จริงอยู่ที่ว่าความรู้และประสิทธิภาพนั้นเป็นเครื่องมือพัฒนาคนที่บูรณาการกันอยู่ แต่เมื่อได้พิจารณาจากระบบการศึกษาเราก็ยอมรับกันว่าการทำให้คนมีความรู้ย่อมเป็นการชี้ทางไปสู่การสร้างเสริมประสิทธิภาพชีวิตให้แก่ตนเองในภายหลังได้ แต่การให้เกิดการเรียนรู้มิได้มุ่งแต่ให้คนได้รับแค่เพียงด้านพุทธิศึกษา คือด้านความรู้ความจำเท่านั้น ด้านเจตศึกษา และทักษะศึกษา ก็จะต้องเน้นให้ได้สัดส่วนกันด้วย วิธีการเรียนรู้จึงต้องให้มีการสัมผัสโดยลงมือทำโดยตรงบ้าง การเรียนรู้โดยการให้ได้ลงมือทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยประสิทธิภาพตรง ย่อมทำให้มีการรับรู้และการเรียนรู้ที่ดี แต่วิธีการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ก็มิอาจทำได้ทั้งหมด (แม้จะรู้ว่าเป็นสิ่งที่ดี) เพราะต้องใช้เวลามาก และมีปัญหาแทรกซ้อนมาก

สรุปกิจกรรมอภิปราย

.....

.....

.....

.....

.....

จึงควรจัดสัดส่วนของการเรียนด้านความรู้กับด้านประสบการณ์ให้เหมาะสมกว่าเหมาะสมนั้นมีความหมายกว้างขวาง ครอบคลุมในทางปฏิบัติ (Operation) เพราะผู้ปฏิบัติจะต้องเป็นผู้กำหนดเอาเองว่าความเหมาะสมจะมีสัดส่วนอย่างไรดีหากผู้ปฏิบัติหรือครูอาจารย์เข้าใจในเรื่องสัดส่วนของการเรียนการสอน ก็สามารถจัดกิจกรรมและสื่อการสอนให้สัมพันธ์กันได้

ด้วยเหตุนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน จึงต้องสะสมความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการเรียนการสอนไว้ทั้งคุณภาพและปริมาณ เพื่อจะเลือกจัดความเหมาะสมตามสถานการณ์การเรียนรู้ สิ่งนั้นก็คือ **เทคโนโลยีการศึกษา**

กิจกรรมอภิปราย หลังจากอ่านเอกสารนี้แล้วโปรดช่วยกันตอบคำถามต่อไปนี้

1. ท่านเห็นว่าความรู้ทำให้คนมีคุณค่าจริงหรือไม่ เพราะเหตุใด
2. การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนการสอน ควรให้มีสัดส่วนความรู้กับประสบการณ์ตรงเป็นอย่างไร โดยยึดแนวคิดอะไรเป็นหลักสนับสนุน

เอกสารหมายเลข 2

กิจกรรมที่ 1 บรรดาสื่อการสอนที่ปรากฏในเทปโทรทัศน์ ท่านรู้จักสื่ออะไรบ้าง (โปรดกรอกเฉพาะชื่อ)

1.	2. ....
3.	4. ....
5.	6. ....
7.	8. ....
9.	10. ....

เขียนได้จนกระทั่งครบ 10 ชื่อ ก็ถือว่ามีความประสพการณ์มากแล้ว

กิจกรรมที่ 2 บรรดาสื่อการสอนตามที่ได้เลือกเขียนไว้ในกิจกรรมที่ 1 นั้น ท่านเคยใช้หรือเคยถูกใช้สื่อการสอนอะไรมาบ้าง (โปรดวงกลมรอบตัวเลขข้อ ในกิจกรรมที่ 1)

กิจกรรมที่ 3 ผ่านมา 2 กิจกรรมแล้วท่านคงนึกออกแล้วว่า สื่อการสอนคืออะไร กรุณาเติมข้อความในช่องว่างให้สมบูรณ์

สื่อการสอนหมายถึง.....
 .....
 .....

กิจกรรมที่ 4 ลองใช้เวลาพิจารณาเกี่ยวกับสื่อการสอนอย่างจริงจังสักครั้งหนึ่งว่า แท้จริงแล้วสื่อการสอนในทฤษฎีของท่านเป็นอย่างไร โดยตอบคำถามข้างล่างนี้ (ระบุเป็นข้อ ๆ)

สื่อการสอนมีคุณประโยชน์อะไรบ้าง   สื่อการสอนมีปัญหาอะไรบ้าง

.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

รวม

รวม